

Оксана Заскалкіна

аспірант кафедри економічної політики та менеджменту
ХРІДУ НАДУ при Президентіві України

СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

У статті узагальнено теоретичні підходи до визначення сутності механізмів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки. Виокремлено правовий, економічний, адміністративний, соціальний та інформаційний функціональні механізми. Уточнено визначення поняття «механізм державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки».

Ключові слова: державне регулювання, механізм державного регулювання, інституціональне середовище, аграрний сектор економіки, механізм державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки.

Oksana Zaskalkina

ESSENCE OF THE MECHANISMS OF STATE REGULATION OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT IN THE AGRARIAN SECTOR OF ECONOMY

Problem setting. The agricultural sector of the Ukrainian economy has covered a long and complicated way of formation marked by a variety of changes. The transition from command-administrative to market economy was accompanied by an essential transformation of its basic institutions, which promoted in a systemic manner agricultural development under the conditions of an accelerated integration into the globalized world economy. In that situation, the state has faced a task of using scientifically substantiated approaches to agricultural policy implementation, which could neutralize the threat of the sector imbalance and be responsive to international food challenges.

Recent research and publications analysis. Although the issues of state regulation of the agricultural sector have been discussed in the works by numerous domestic and foreign scientists, in particular, Danylenko A., Koretskyi M., Latynin M., Sivachenko I., Stativka N., Uliianchenko Yu., Zinchenko A., the current significance of the institutional approach to innovative development of the national economy stipulates the search for new mechanisms for state regulation and methods of agricultural sector participants' interaction.

The paper objective is to determine the essence of the mechanisms for state regulation of the institutional environment in the agricultural sector of the economy.

The paper main body. For the time being, there is no alternative to state regulation of the institutional environment of the agricultural sector of the Ukrainian economy which can be proved by the global economic development trends. Indeed, the shortcomings of the institutional environment coupled with the field peculiarities lead to multiple twists in terms of competitiveness, causing unequal rules of game for economic agents, and a growth in transaction costs.

The essential features and distinguishing characteristics of mechanisms, by which the state influences the agricultural sector and its institutional environment, have been considered by way of defining its basic categories, namely: 'state regulation', 'mechanism', 'mechanism for state regulation of the institutional environment of the agricultural sector'.

It has been emphasized that the mechanism for state regulation of the institutional environment in the agricultural sector of the economy is an organized totality of functions, methods, and tools of state regulation of the institutional environment in the agricultural sector as well as their interrelations that are based on principles established to achieve the set goals. The relevant objective, goals, principles, functions, methods and tools are described; the object and subject of that influence are determined.

It has been found that the objective of state regulation of the institutional environment in the agricultural sector of the economy is creation of a favorable environment for sustainable development of the field to meet the public interests. Attainment of that objective would help achieve the appropriate goals: a high competitive ability of both the agricultural sector and its produce; the social development of rural territories; preservation and recovery of the natural environment; a high level of food security etc.

The research findings of the leading Ukrainian scientists have been analyzed from the perspective of the most important state powers related to the future needs of developing institutional environment in the agricultural sector. The functional mechanisms were suggested to be classified into legal, economic, administrative, social, and information ones. It was stressed that an organizational component makes up part of each of the said mechanisms, since none of them can function without it.

Conclusions of the research. The paper exposes the structure of the mechanisms for state regulation of the institutional environment in the agricultural sector of the economy, identifying not only their necessary components, but also the logic of their formation. Each of the functional mechanisms has its intended use and content, its own relative priority, while their optimal combination ensures an effective public-administrative decision-making and implementation aimed to activate the regulated object's development. A rational combination of advantages of legal, economic, administrative, social, and information mechanisms for state regulation of institutional environment is an essential precondition for the agricultural sector's improved efficiency.

Keywords: state regulation, mechanism of state regulation, institutional environment, the agrarian sector of economy, the mechanism of state regulation of the institutional environment in the agrarian sector of economy.

Оксана Заскалкина

СУЩНОСТЬ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДЫ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ

В статье обобщены теоретические подходы к определению сущности механизмов государственного регулирования институциональной среды в аграрном секторе экономики. Выделены правовой, экономический, административный, социальный и информационный функциональные механизмы. Уточнено определение понятия «механизм государственного регулирования институциональной среды в аграрном секторе экономики».

Ключевые слова: государственное регулирование, механизм государственного регулирования, институциональная среда, аграрный сектор экономики, механизм государственного регулирования институциональной среды в аграрном секторе экономики.

Постановка проблеми

Постановка проблеми

Мета

Виклад основного матеріалу

Аграрний сектор економіки України пройшов великий та складний шлях формування з різноманітними інституціональними змінами. При переході від командно-адміністративної до ринкової економіки відбулась суттєва трансформація його базових інститутів, які системно сприяли розвитку сільського господарства в процесі прискореної інтеграції в глобалізаційне світове господарство. Така ситуація поставила перед державою завдання щодо використання науково обґрунтованих підходів до реалізації аграрної політики, що здатні нівелювати загрозу не лише розбалансування галузі, але й швидко реагувати на виклики міжнародних продовольчих проблем.

Питання державного регулювання аграрного сектору економіки висвітлено у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема таких як: Даниленко А. С. [4], Зінченко А. С. [8], Корецький М. Х. [12], Латинін М. А. [15], Сіваченко І. Ю. [17], Статівка Н. В. [18], Ульяновченко Ю. О. [20]. Проте, сучасна значимість інституціонального підходу до інноваційного розвитку національної економіки потребує пошуку нових механізмів державного регулювання та методів взаємодії всіх учасників аграрного сектору.

Метою статті є визначення сутності механізмів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки.

На сьогодні альтернативи державному регулюванню інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України поки ще немає, що підтверджується тенденціями розвитку світової економіки. Адже недосконалість інституціонального середовища в поєднанні з особливостями галузі призводить до різного роду перекручувань у конкурентній сфері, створює нерівні правила гри для суб'єктів господарювання, стимулює зростання трансакційних витрат.

Серед вітчизняних науковців одна група ототожнює категорії «державне управління» та «державне регулювання», інша - розглядає державне регулювання як складову державного управління. На наш погляд, необхідно розглядати ці поняття як діалектичний взаємозв'язок через об'єкт спрямованості відповідної дії. Основна відмінність між категоріями «регулювання» й «управління» полягає у глибині керуючого впливу на певні об'єкти. Управлінський процес, поряд із регулюючим впливом, має ознаки спрямовуючої діяльності. Така діяльність суб'єкта владних відносин пов'язана насамперед із можливістю визначення директорії руху системи у межах, які забезпечують збереження відповідної структури та режиму її діяльності [19, с 21].

В Енциклопедії державного управління (т.1) зазначається, що державне регулювання в умовах ринкової економіки вплив держави на економічну систему, спрямований на досягнення цілей її економічної політики в умовах ринкової економіки [10, с. 153]. Ширшим, на наш погляд, є визначення державного регулювання як здійснення державою комплексних заходів (організаційних, правових, економічних тощо) у сфері соціальних, економічних, політичних, духовних та інших суспільних процесів з метою їх упорядкування, встановлення загальних правил і норм суспільної поведінки, а також запобігання негативним явищам у суспільстві [3, с. 56].

Для успішного проведення дослідження теоретичних засад державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки необхідним є визначення поняття «механізм» як базового елемента системи. Так, у перекладі з грецької даний термін означає «зброя», «машина». Згідно з першим підходом – це послідовність станів, процесів, які визначають собою які-небудь дії, явища; відповідно до другого – система, устрій, який визначає порядок певного виду діяльності [13, с. 440].

Цікавим є визначення механізму управління як складової системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта [21, с. 99]. Автор наголошує, що механізмом може бути сама держава, якщо розглядати її як форму суспільного самоуправління. Натомість, під механізмом держави в широкому розумінні розуміється механізм практичної реалізації державної влади, а у вузькому - конкретний засіб впливу держави на суспільство для вирішення поставлених завдань або розв'язання суперечностей [4]. Механізм складається з ланок або елементів, які утворюють певну систему і рух яких викликає рух інших елементів. Механізм може бути елементом більш складної системи або механізму. На вході до механізму використовується енергія одного виду, а на виході маємо енергію іншого виду. Але, слід мати на увазі, що поняття руху та взаємодії фізичних об'єктів не можна беззастережно переносити на соціально-економічну сферу або на сферу державного управління [20, с. 40]. Погоджуємося з тим, що чим складнішим є соціально-економічний процес, тим складнішими є механізми його регулювання [7, с. 200].

Надалі необхідним є визначення категорії «механізм державного регулювання». Механізм державного регулювання розглядається як сукупність організаційно-економічних методів та інструментів, за допомогою яких виконуються взаємопов'язані функції для за-

безпечення безперервної, ефективної дії відповідної системи (держави) на підвищення функціонування економіки [11]. Інша група вчених визначає механізм макроекономічного регулювання ринкової економіки змішаного типу як систему макроекономічних регуляторів, що складаються з таких основних елементів: ринкові регулятори; важелі державного впливу на економіку; корпоративне управління; інститут соціального партнерства [5, с. 109]. Повністю погоджуємося, що зміст поняття «механізм державного регулювання економіки» можна визначити як систему засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних і правових функцій [12, с. 37].

У науковій літературі існує багато різних підходів до визначення понять «державне регулювання аграрного сектора економіки». Найбільш вдалим ми вважаємо визначення його як способу дій суб'єкта регулювання, який ґрунтується на базових принципах і функціях, забезпечуючи за допомогою певних форм, методів і засобів ефективне функціонування системи державного регулювання для досягнення поставленої мети та розв'язання суперечностей [15, с. 32].

Узагальнюючи наведені вище визначення, на нашу думку, механізм державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки – упорядкована сукупність функцій, методів та інструментів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки і взаємозв'язків між ними, що ґрунтуються на встановлених принципах для досягнення визначеної мети.

Більш детально розкриття поняття «механізм державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки» здійснюється через окреслення мети, цілей, принципів, функцій, методів та інструментів і визначення об'єкта та суб'єкта такого впливу.

Метою державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки, на наш погляд, має стати створення сприятливого інституціонального середовища для забезпечення сталого розвитку галузі задля досягнення суспільних інтересів. Вона є стратегічним напрямом розвитку, репрезентує невідкладні пріоритетні цілі, що заслуговують на особливу увагу. Мета повинна охоплювати порівняно тривалий період часу. Вона покликана ліквідувати розрив між поточним та бажаним рівнями розвитку галузі, окреслювати чіткий напрямок розвитку і має бути реалістичною та досяжною [15, с. 34].

Реалізація цієї мети забезпечить досягнення відповідних цілей: конкурентоспроможність як самого аграрного сектора економіки, так і його продукції; соціальний розвиток сільської місцевості; збереження та відродження довкілля; високий рівень продовольчої безпеки країни тощо [20, с. 41].

Важливе місце у механізмі державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки займають принципи державного регулювання. Принцип визначається як переконання, погляд на речі або вихідне положення будь-якої теорії, вчення [22, с. 660]. Основними принципами державного регулювання економіки визначають такі: наукової обґрунтованості; погодження інтересів, системності, цілеспрямованості, пріоритетності; комплексності;

адаптації; мінімальної достатності; ефективності [5, с. 33]. Державне регулювання розвитку аграрного сектора здійснюється за такими принципами: пріоритетність та аграрний протекціонізм; системність і комплексність; передбачуваність і прозорість; послідовність і справедливість; зрозумілість та ефективність; екологічна доцільність [15, с. 40]. Державне регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки доцільно проводити за вищеперахованими принципами, які можуть бути доповнені наступними: раціонального аграрного протекціонізму, забезпечення сталого розвитку, програмно-цільового регулювання, стимулювання конкурентних відносин, системності, стабілізації аграрного ринку, урахування регіональних особливостей, єдності галузевого та територіального управління, наукової обґрунтованості, оптимального розміщення продуктивних сил, екологічної доцільності, розвитку інтеграційних процесів, забезпечення продовольчої безпеки, законності, правової упорядкованості, публічності [20, с. 43–44].

Форми державного регулювання становлять вид впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання. Основними формами впливу держави на розвиток аграрного сектора є – інституційна; бюджетно-податкова; грошово-кредитна; антимонопольно-конкурентна; цінова; інвестиційна; зовнішньоекономічна; екологічна; соціально-економічна форми регулювання [15, с. 41]. Вибір тієї чи іншої форми регулювання обумовлений характером завдань та конкретною ситуацією, що склалася в економіці країни.

Державне регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки передбачає використання низки методів, які визначаються рівнем розвитку ринкових відносин та впливу факторів зовнішнього середовища. Метод в державному управлінні – систематизовані способи владного впливу державних органів на процеси суспільного і державного розвитку, діяльність державних структур і конкретних посадових осіб, що приводять до вирішення поставлених управлінських завдань на основі знання певних принципів державного управління. Тобто, під методами державного регулювання розуміють сукупність засобів і прийомів впливу держави на суб'єкти господарювання [3, с. 67].

Існує велика кількість класифікацій, а також виділення груп методів державного регулювання, але загалом їх можна поділити на дві категорії: загальні (прямого адміністративного і непрямого регулюючого впливу з боку органів державної влади на відповідні об'єкти управління) та спеціальні (адміністративні; економічні; соціально-політичні; морально-етичні; науково-аналітичні тощо) [3, с. 313–314].

За формами впливу на суб'єкти аграрного ринку їх поділяють на прямі та непрямі. Прямі методи державного регулювання не передбачають створення додаткового матеріального стимулу, не загрожують фінансовими збитками і спираються на силу державної влади. Методи непрямого (опосередкованого) державного регулювання ґрунтуються переважно на товарно-грошових важелях, визначають правила гри в ринковому господарстві та впливають на економічні інтереси суб'єктів господарської діяльності. До цих методів належать: рівень оподаткування і система податкових пільг, регулювання цін, їх рівні та співвідно-

шення; плата за ресурси, відсоткові ставки за кредит і кредитні пільги; митне регулювання експорту та імпорту, валютні курси, умови обміну валют. За засобами впливу розрізняють: правові, економічні, адміністративні, організаційні, політичні, соціально-психологічні, морально-етичні, координаційні, регулюючі, примусові, стабілізуючі, інформаційні методи [15; 18; 20].

Наукове обґрунтування теоретичних підходів до державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки передбачає, передусім, виокремлення функціональних механізмів. Слід зауважити, що при цьому неможливо виокремити пріоритетність та ступінь важливості будь-якого з механізмів. Узагальнюючи напрацювання провідних вітчизняних вчених та виходячи з переліку необхідних повноважень держави щодо необхідності забезпечення розвитку інституціонального середовища в аграрному секторі економіки в майбутньому, пропонуємо виокремити правовий, економічний, адміністративний, соціальний та інформаційний функціональні механізми. Організаційна складова є частиною кожного із вищезазначених механізмів, оскільки без неї жоден з них не може функціонувати окремо.

Правовий функціональний механізм державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки є вкрай важливим, визначає характер владного впливу держави на суспільні відносини між суб'єктами господарювання. Він визначається як комплекс взаємопов'язаних юридичних засобів, які об'єктивовані на нормативному рівні, необхідні та достатні для досягнення певної мети [16, с. 378]. Основним призначенням даного функціонального механізму є упорядкування й організація взаємин учасників інституціонального середовища в аграрному секторі, їх поведінки і індивідуальних потреб, а також спрямування їхньої діяльності на досягнення національних інтересів.

Економічний функціональний механізм державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки – сукупність фінансово-економічних управлінських методів, інструментів та стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси та забезпечує реалізацію соціально-економічних функцій [6, с. 421]. Економічний механізм, на думку деяких дослідників, надає державному регулюванню у певній сфері чіткої цілеспрямованості, формальної визначеності, загальнообов'язковості, сприяє належному врегулюванню відносин, застосуванню превентивних, оперативних, стимулюючих і примусових заходів [14, с. 33]. Його функціонування залишає за учасниками інституціонального середовища свободу вибору господарських рішень. Саме в наданні чи позбавленні економічних благ полягає його дія, що є особливо важливим, зважаючи на сучасні умови невизначеності та складності зовнішнього середовища.

Адміністративний функціональний механізм базується на дисципліні, підпорядкуванні та владі, яка передбачає можливість ефективного управління. Він передбачає не лише регулювання, а й управління. Цей механізм базується на виконанні нормативних та індивідуальних розпорядчих актів. Суть його полягає в тому, що суб'єкт управління в межах наданих йому повноважень односторонньо через відповідні форми (акти) виявляє свою волю в обов'язкових для виконання

підлеглими приписах. У державному регулюванні він використовується для реалізації адміністративного примусу [2, с. 23–24].

Суть соціального функціонального механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки полягає у чіткому визначенні соціальних зв'язків, як ресурсу одержання вигод і переваг аграрного сектора економіки. Соціальний механізм має бути спрямований на упорядкування процесів суспільного розвитку, створення умов для задоволення потреб людини та суспільства у цілому [20, с. 49]. Соціальний функціональний механізм виступає базисом реалізації суспільних інтересів та послідовного підвищення рівня життя населення (за умови забезпечення його соціальної спрямованості).

Головним завданням інформаційного механізму державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки є процес інформаційного обміну. Він полягає у формуванні, зберіганні, переданні, аналізі та використанні інформації, містить структуру інформаційної бази даних – джерела і споживачів інформації, технологічний процес її обробки. На сучасному етапі розвитку суспільних відносин саме від інформаційного механізму залежить швидкість та якість формування прозорого інформаційно-консультативного забезпечення інституціонального середовища в галузі.

Для функціонування механізмів державного регулювання необхідні визначені інструменти впливу держави на процес перетворень в країні. Так, інструмент державного регулювання – прийоми, які використовуються державою з метою забезпечення пропорційності у господарстві країни, формування системи соціальних компенсацій [8, с. 211]. Специфіка та кількість застосовуваних інструментів залежать від мети та методів державного регулювання [20, с. 50].

Суб'єктом державного регулювання є держава в особі державних органів – президента, парламенту, уряду, місцевих органів публічної влади, а також спеціально утворених органів влади, державних установ або їх підрозділів, що взаємодіють між собою та між якими розподілені певні функції державного управління. Головною рисою суб'єкта державного регулювання є наявність у нього певної компетенції і владних повноважень, які дають змогу втілювати свою волю у формі управлінських рішень, керівних команд, обов'язкових до виконання [1]. Проте, виходячи зі специфіки інституціонального середовища аграрного сектора економіки, вважаємо за необхідне наголосити саме на регулятивній ролі держави, що реалізується шляхом створення сприятливих умов для побудови ефективного функціонування галузі. Об'єктом державного регулювання є інституціональне середовище в аграрному секторі економіки, розвиток якого відбувається через призму ефективного функціонування визначених інститутів: формальних (політичних, економічних, соціальних та правових) та неформальних (традицій, звичаїв, менталітету, неформальних контактів, «тіньових відносин»).

Відповідна структура механізмів державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки визначає не тільки необхідний склад їх компонентів, але й логіку формування. Кожен із функціональних механізмів має своє призначення та зміст, має власний відносний пріоритет, а їх опти-

мальне поєднання забезпечує прийняття ефективних державно-управлінських рішень, їх реалізацію щодо активізації розвитку об'єкта управління. Раціональне поєднання в дії переваг правового, економічного, адміністративного, соціального та інформаційного механізмів державного регулювання інституціонального середовища є важливою передумовою підвищення ефективності аграрного сектору економіки.

Література.

- Абалкин Л. Роль государства в становлении и регулировании рыночной экономики / Л. Абалкин // Вопросы экономики. – 1997. – №6. – С. 4–8.
- Адміністративні методи управління / Ю. П. Шаров, І. А. Чикаренко // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – 692 с.
- Воротін В. Є. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій : [монографія] / В. Є. Воротін. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 392 с.
- Даниленко А.С. Державна підтримка сільськогосподарського комплексу економіки в контексті формування передумов для сталого економічного розвитку [Електронний ресурс] / А.С.Даниленко. – Режим доступу: www.btsau.kiev.ua/ua/edition.php?read=733.
- Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки [Текст] : навчальний посібник / Л.І. Дідківська Л.С. Голковко. – К. : Знання-Пресс, 2000. – 325 с.
- Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна]. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
- Заславская Т.И. Современное российское общество: социальный механизм трансформации / Т. И. Заславская. – М.: Дело, 2004. – 400с.
- Зинченко А.П. Аграрная политика : [учеб. пособие] / В. И. Назаренко, В. В.Шайкин, А. М. Гатаулин и др. – М. : Колос. – 2004. – 304 с.
- Капітанець Ю.О. Особливості державного регулювання аграрної економіки в умовах ринкових відносин / Ю.О. Капітанець // Інноваційна економіка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2010_4/169.pdf.
- Ковбасюк Ю.В. Державне регулювання в умовах ринкової економіки / Ю. В. Ковбасюк, В. Д. Бакуменко // Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред.колегія: В.М. Князєв, І.В. Розпутенко та ін. – 2011. – 748 с. – С.153-154.
- Комяков О.М. Державне регулювання перехідної економіки / О.М. Комяков // Автореф. дис. канд. екон.наук. – К., 2000. – 19 с.
- Корецький М.Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці / М.Х. Корецький. – К. : УАДУ, 2002. – 260 с.
- Краткий экономический словарь / под ред. А.Н.Азрилияна. – М.: Ин-т нов. экономики, 2001. – 1088 с.
- Кульман А. Экономические механизмы. / А. Кульман // [под общ. ред. Н.И. Хрусталева]. – М. : Прогресс; Универс, 1993. – 192 с.
- Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізми державного регулювання [монографія] / М.А. Латинін. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – 320с
- Механізми правові / Рогова О. Г. // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – 692 с.
- Міжнародний агробізнес: [навч. посіб.] / І.Ю. Сіваченко, В.Ф. Семенов, Д. В. Побережний та ін.; / За заг. ред. І.Ю. Сіваченко. – К.: ЦУЛ, 2003. – 208 с.
- Статівка Н.В. Продуктивність аграрного сектору економіки України: важела державного впливу: [монографія] / Н.В. Статівка. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. – 324 с.
- Теоретико-методологічні засади державного управління: формування понятійного апарату: [метод. рек. / авт. кол. : В. В. Корженко, В. В. Говоруха, О. Ю. Амосов та ін. ; за заг. ред. В. В. Корженка]. – К. : НАДУ, 2009. – 56 с.
- Ульянченко Ю. О. Конкурентоспроможність аграрного сектору економіки: механізми державного регулювання: [монографія] / Ю. О. Ульянченко. – Х. : Асоціація докторів наук з державного управління, 2013. – 372 с.
- Финансовый механизм социально-экономического развития государства в условиях экономической нестабильности : [монография] / А. В. Атаманчук, Т. А. Верезубова, и др. – К. : ДКС центр, 2010. – 300 с.
- Экономикс: Англо-русский слов.-справ. / Э. Дж. Долан, Б.И. Домненко. – М.: Лазурь, 1994. – 544 с.